

VYUŽITÍ INFORMAČNÍCH SYSTÉMŮ V DROBNÉM A STŘEDNÍM PODNIKÁNÍ

Renáta Myšková

Katedra ekonomiky, financí a účetnictví, FES, UPa

In the period of the information explosion, small and medium-sized companies are constantly made to use information systems for classification and evaluation of gathered information. This appears to be the beginning of the need of their flexibility in terms of the market demands. The pressure on the quality, quantity, relevance and reliability of gathered and further transferred information is constantly rising. This concerns any business regardless of its size. However, the quantitative growth of data is mostly not balanced by equal growth of quality of the information for the purpose of effective management. This is why it is very important to monitor the overall information about a company in small and medium-sized business. Effective use of the gathered information depends on the choice of the information system corresponding to the company structure.

Úvodem

Existence různých podnikatelských subjektů, zejména malých a středních podniků (firem), je jedním z pilířů tržní ekonomiky.

Statistické údaje o organizační struktuře národního hospodářství uvádějí, že k 20.9. 1998 bylo ve statistickém registru ČR zapsáno 1.729.158 právních subjektů včetně fyzických osob [2]. Z tohoto celkového počtu je 1.306.907 soukromých podnikatelů, což představuje 74,66 %. Tyto údaje nemají žádnou vypovídací schopnost o rozdělení jednotlivých subjektů na „malé, střední a velké“ [3]. Pro účely zvolené problematiky lze stanovit kritérium rozdělení v úrovni používaného informačního systému (IS).

Nelze-li jednoznačně definovat malý či střední podnik, vycházejme tedy z předpokladu, že se jedná o podnikatelský subjekt dle § 2, odst. 1 zákona č. 513/1991Sb., Obchodního zákoníku. Podnikáním se zde rozumí soustavná činnost prováděná samostatně podnikatelem vlastním jménem a na vlastní zodpovědnost za účelem dosažení zisku.

Splnění těchto podmínek závisí nejen na osobnosti podnikatele, ale také na jeho správné orientaci v oblasti ekonomiky a marketingu. Přes určitou složitost a nestabilitu sociálně-ekonomické reality je tedy prioritním posláním řídicích pracovníků v malém či středním podniku navrhovat řešení, která povedou ke zlepšení stavu podniku.

V informační explozi jsou malé a střední podniky stále více nuceny využívat informačních systémů k utřídění a správnému vyhodnocení informací, které získávají. Zde vzniká jeden ze základních předpokladů pro jejich rychlou přizpůsobivost požadavkům trhu. Roste tlak na kvalitu, kvantitu, relevantnost a spolehlivost získaných a dále předávaných informací – a to v každém podnikatelském subjektu, bez ohledu na jeho velikost. Ve většině případů není nárůst kvantity dat vyvážen obdobným růstem kvality informací pro efektivní řízení. Z tohoto důvodu je i v malém a středním podnikání stále důležitější sledování souhrnných informací o firmě.

Význam informací v moderní společnosti neustále roste, ekonomové řadí informace a nové technologie mezi základní výrobní faktory. Informace představují velký růstový potenciál pro každou firmu. V tomto smyslu lze tedy hovořit o informacích jako bohatství

firmy. Proto také narůstá potřeba uceleného a systémového přístupu k informacím a s tím i potřeba poskytnout přístup k informacím kompetentním osobám v dané firmě.

Zvládnutí problémů využití informačních technologií je klíčem k řešení vzniklých situací v oblastech ekonomických i sociálních.

Nástup informačních technologií se projevuje:

- v rozvoji informačního sektoru v ekonomice
- v zavádění nových IT a IS v prosperujících podnicích
- v rekvalifikaci pracovníků
- změnou pracovních podmínek v řadě firem
- ve změně uchovávání informací – narůstá počet dat uchovávaných v elektronické podobě
- v zavádění elektronické komunikace

Shromažďování základních dat firmy a operativní řízení

S nástupem nových komunikačních technologií dochází k velkému nárůstu objemu dat v běžném provozu firem. Přenos a zpracování těchto informací je nutné k zajištění základní fyziologické funkce firmy.

Tato primární data je nutno interaktivně nebo dávkově zpracovat, neboť pouze tak je možné získat jejich charakteristické rysy, ze kterých lze odvodit informace využitelné k rozvoji firmy. Typické je, že na této úrovni existuje mezi organizacemi nejvíce rozdílů a specifických. Úroveň TPS (Transaction Processing Systém) má řadu podoblastí se specifickou programovou podporou, lze však konstatovat, že jedna z nich - OIS (Office Information Systém) - je dnes i v drobném podnikání běžně využívána.

Primárním informačním systémem firmy je tedy provozní informační systém využívaný všemi podnikatelskými subjekty, ovšem plně respektující charakteristickou činnost jednotlivých subjektů.

V jeho struktuře jsou zahrnuty:

- základní účetní evidence
- evidence materiálu
- evidence zboží, prodejů a nákupů zboží
- personální údaje
- objednávky služeb a zboží
- evidence uskutečněných obchodů
- údaje o zákaznících
- data pro sestavení a výpočet mezd
- kancelářské systémy (elektronická výměna dat)

Je zřejmé, že takto strukturovaná data vypovídají o určité logické struktuře, ovšem pro potřeby výkaznictví a firemních analýz nejsou postačující.

Taktické řízení firmy a MIS

V podmínkách tržní ekonomiky nelze ani v případě malých podniků vystačit pouze s primárními daty, je nutné zajistit standardizované sumární sestavy poskytující ucelený systém informací o hodnotové stránce činnosti firmy a nutné k operativnímu řízení základních funkcí firmy (např. měsíční výsledovka, rozvaha, výkaz závazků a pohledávek apod.).

Takto standardizované nadstavby provozních informačních systémů označované MIS (Management Information System) jsou použitelné pro organizace různého typu a v pyramidě řízení jsou určeny střednímu managementu. V případě zejména malých podniků je však řízení soustředěno v rukou několika osob a tedy neexistuje jako taková dělba managementu na střední a vrcholový. Řízení taktické i strategické je vykonáváno několika řídicími pracovníky, popřípadě pouze majitelem firmy, tedy uvažujeme řízení manažerské.

Tímto samozřejmě není popírána skutečnost, že na určité vyšší úrovni rozhodování je potřebné zpracovat další aktuální informace, které standardní MIS neposkytuje.

Strategické řízení a EIS

Zatím nejvyšší formou informačních systémů jsou systémy EIS (Executive Information Systems).

EIS poskytují souhrnné přehledy nad primárními daty – na základě zvoleného pohledu umožňují kvalitativně jiné hodnocení skutečnosti. EIS využívá všech dostupných informačních zdrojů vytvořených na nižších úrovních IS (v TPS i MIS) i dalších dat – minulých i budoucích, např. odhadů, budoucích trendů apod.

Aplikace EIS vychází obecně z organizační struktury firmy, moduly lze rozlišit na moduly obecné, jádro EIS aplikací, tvořící takový souhrn modulů pro podporu vrcholového řízení firmy, který je nezávislý na struktuře konkrétní organizace. Další specializované moduly jsou plně přizpůsobovány konkrétnímu uživateli, upravovány „na míru“.

Tyto aplikace slouží k podpoře vrcholového řízení, proto není možné takovéto aplikace vytvářet obecně, ale je nutné vzít v úvahu specifika dané firmy a aplikaci přizpůsobovat konkrétním požadavkům managerů. Je zřejmé, že existuje pouze malý počet podobných aplikací.

EIS systémy obvykle podporují analytické činnosti v oblastech [5]:

- prodeje (analýzy prodeje, cenové analýzy, profily odběratelů)
- nákupu (analýzy nákupu, profily dodavatelů)
- výroby (analýzy úspěšnosti výroby, vývoj nových výrobků apod.)
- finančního řízení
- marketingu
- personalistiky (analýzy personálních zdrojů)

Ze specifiky EIS logicky vyplývá, že tyto systémy je obtížné plně využít v drobném a středním podnikání, kde většina rozhodovacích procesů je řešena na úrovni taktického řízení. (Pozn. Ve chvíli, kdy firma potřebuje EIS, nelze hovořit o malém a středním podnikání, neboť vyhodnocením struktury lze vyvodit, že tato firma má takové postavení na trhu, které přesahuje rámec obecně vytvářených představ o drobném a středním podnikání.)

Přesto existuje reálná možnost využití EIS malou a střední firmou, a to formou spolupráce s jiným subjektem (běžně využívajícím EIS) – o této možnosti bude pojednáno v dalším textu.

Interní komunikace a externí komunikace

Stále většího významu pro rozvoj malých a středních podnikatelských subjektů nabývají nástroje pro vnitřní a vnější komunikaci.

Začátek 90. let přinesl rozvoj informačních aktivit a otevřel cestu k široké dostupnosti těchto fondů. Narůstá počet dostupných technických a vědeckých informací a narůstá počet přímých aktivních uživatelů.

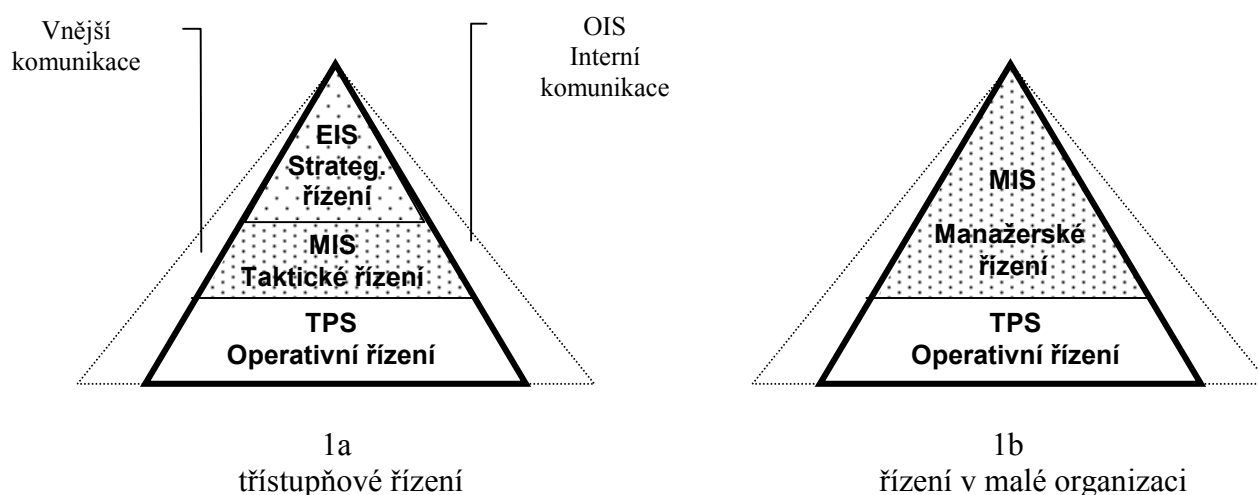
Požadavky na kvalifikaci zaměstnanců i v malých firmách odpovídají tomuto trendu – běžně je vyžadována schopnost přímé komunikace s počítačem, protože při malém počtu zaměstnanců není možné využívat možnosti počítače zprostředkovaně – pomocí asistentů nebo zadáním informačních požadavků na podřízené. Dochází k rozvoji prostředků osobní informatiky a nárůstu jejich využití i v malých firmách – uživatelé jsou nejen individuální podnikatelé pracující s jediným počítačem, ale i uživatelé lokálních počítačových sítí.

Rozvíjí se využívání prostředků vnější komunikace (Internet, elektronická pošta, on-line služby atd.) na všech stupních řízení.

Požadavky na úroveň řízení a z toho vyplývající potřeba informačního systému v drobném a středním podnikání

Vezmeme-li v úvahu specifika drobného a středního podnikání, změní se schéma třístupňového řízení (obr.1a) ve vnitřní pyramidu o pouze dvou stupních, neboť pomyslná linie oddělující strategické a taktické řízení v tomto případě neexistuje, strategické a taktické řízení vykonávají stejní manažeři (obr.1b).

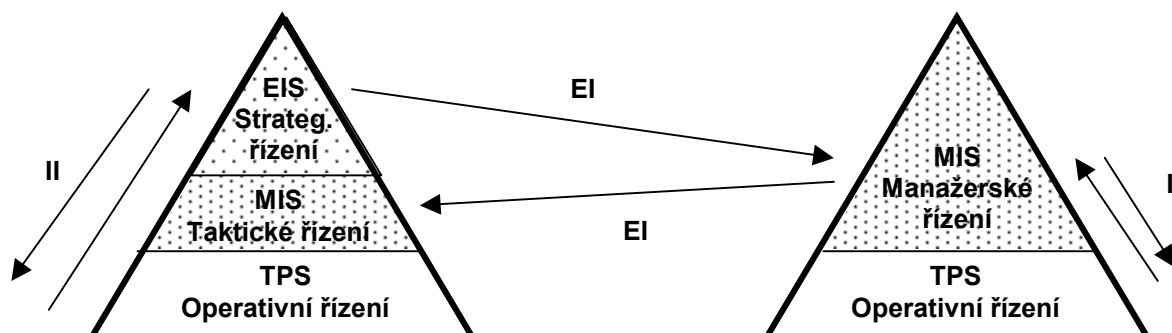
Profesionálně řešené jádro IS (vnitřní pyramida) je obklopena prostředky vnitřní a vnější komunikace – s tím, že právě tyto oblasti nabývají stále na významu.

Obr. 1: Úrovně řízení a typy úloh v IS

Zvláštním způsobem možnosti řízení v malých firmách je možnost určité externí spolupráce s druhou, větší firmou, která je současně obchodním partnerem. V tomto případě dochází k určitému propojení výstupních informací obou zúčastněných subjektů, kdy vybraná sumarizovaná data poskytuje malá firma svému většímu partnerovi. (Uvažujme např. výrobní závod a regionálního distributora.) V této druhé firmě (využívající EIS) dochází k interní sumarizaci transakčních dat a k jejich vyhodnocení taktickým managementem. Takto získané údaje interní i externí (v uvažovaném případě např. od více distribučních firem) slouží pro účely strategického řízení, které zpětnou vazbou (formou změny cenové politiky, doporučení, prognózami apod.) ovlivňuje a doplňuje řízení v malém podniku (obr.2). Šipky znázorňují přenos informací uvnitř jednotlivých subjektů (označení II) a vzájemnou výměnu informací (označení EI).

Spoluprací uvedených subjektů je v malém podniku externě vytvořen systém EIS. Prvky strategického řízení většího partnera se touto vazbou velice rychle a účinně projevují v působení managementu malé nebo střední firmy.

Obr. 2: Spolupráce dvou firem

Závěrem

Návaznost hodnocení dat – od jednotlivých dat na úrovni provozního IS až po systematický souhrnný pohled – vyžaduje vzít v úvahu požadavky na strukturu podnikatelského subjektu při výběru IS a omezení, která z nich vyplývají, a to především:

- s ohledem na strukturu organizace vymezit rozsah potřebných primárních dat (na základě charakteristiky firmy zvolit vhodné členění)
- zohlednit používanou informační technologii a rozhodnout, zda je postačující nebo zda je nutná změna
- vymezit možnosti využití lidských zdrojů
- vytvořit, není-li tomu tak, silnou firemní kulturu (tzn. hodnoty firmy jsou sdíleny většinou zaměstnanců a prosazovány vedením firmy, existuje vnitřní, neformální identifikace zaměstnanců s cíli firmy [1])
- při výběru IS vzít v úvahu návratnost vynaložených finančních prostředků

Počet informačních systémů i firemních sítí v posledních letech prudce vzrůstá, řada produktů je dostupná i pro menší podnikatelské subjekty.

Lze konstatovat, že v případě drobného a středního podnikání není výrazně pocíťována potřeba třístupňového řízení firmy a z tohoto důvodu ani přímého využití EIS. Pokud uvažujeme o nepřímém využití EIS, je zde prostor pro přesně vymezenou a smluvně vázanou spolupráci subjektů.

Důraz je kladen na oblast taktického řízení a zejména na efektivní využívání nových externích informací – a to vzhledem k pružnosti malých firem na vyhledání nových možností uplatnění se na trhu.

Kromě standardních informačních zdrojů roste počet systémů a firemních sítí propojených do globální počítačové sítě Internet, podnikatelé využívají ve vzrůstající míře tuto možnost komunikace a prezentace na www.stránkách.

Literatura:

1. Meffert, H.: Marketing - management. Praha, Grada Publishing, 1996, 552 str.
2. Ročenka HN 99. Praha, ECONOMIA, 1999, 320s.
3. Vodáček, L., Vodáčková, O.: Management na prahu 90. let. Praha, Institut řízení, 1991, 161 str.
4. Zákon č. 513/1991Sb., Obchodní zákoník
5. Žid, N. a kol.: Orientace ve světě informatiky. Praha, Management Press, 1998, 391s.

Kontaktní adresa:

Ing. Renáta Myšková
Katedra ekonomiky, financí a účetnictví
Fakulta ekonomicko-správní
Studentská 84
Univerzita Pardubice
532 10 Pardubice
 040 603 6559

Recenzoval: doc.Ing.Pavel Duspiva,CSc., Katedra ekonomiky, financí a účetnictví, FES, UPa